

Χωρίς αναπνοή

Μου έχει μείνει κάτι δικό σου

...Γι' αυτόν λοιπόν τον λόγο, δεν μου αρέσει καθόλου ν' αρχίσω τώρα να σε σκέφτομαι. Έτσι απλώς βασανίζω τον εαυτό μου. Κι ούτε και σε σένα κάνει καλό αυτό. Δεν μου αρέσει που βρίσκεσαι μακριά μου. Άμα όμως αρχίσω να τα βάζω μαύρα, κάπως σπαταλάμε κι οι δύο τις αντοχές μας. Υπομονή, σταθερά υπομονή. Μ' αυτόν εδώ κλείνω σαράντα χειμώνες. Και δεν γίνεται να βάλω στην άκρη όλους τους προηγούμενους.

[...] Κι αν εσύ βρίσκεσαι στη Σκοτία κι εγώ στα Μίντλαντ, και δεν μπορώ να σε τυλίξω στην αγκαλιά μου και να σ' έχω ανάμεσα στα πόδια μου, ωστόσο μου 'χει μείνει κάτι δικό σου—

Η Μπέτι δεν μπόρεσε να συνεχίσει άλλο το διάβασμα. Δεν ήταν ο τύπος που την πιάνουν οι λυγμοί με το παραμικρό. Ήταν γενναία γυναίκα. Αλλά αυτό εδώ ήταν λυγμοί. Αποχαιρέτησε πριν λίγο τον Τόνι. Για πόσο τώρα; Δεν ήξερε. Αυτός πήγαινε στις φριχτές φυλακές του Ιτζεδίν, στην Κρήτη. Αυτή; Δεν ήξερε. Η παρήγορη σκέψη που έκανε αυθόρμητα, ότι δηλαδή ο Τόνι δεν είχε φτάσει τα σαράντα όπως ο κηπουρός Μέλορς, ότι είχε χρόνια μπροστά του ακόμα, αντί να την καθησυχάσει, της προκάλεσε νέο, ανεξέλεγκτο κύμα λυγμών. Πρώτη φορά στη ζωή της έκλαιγε έτσι. Η τελευταία εικόνα του, να φεύγει άλλη μια φορά πλημμυρισμένος στην αυταπάτηση, άγνωστο για πόσο καιρό, άλλη μια φορά με το βλέμμα του ακλόνητα στυλωμένο πέρα μακριά στη θάλασσα, μακριά της, τη σκότωνε. Δεν έδειξε τίποτε μπροστά του. Δεν πρόδωσε τίποτε, ένα σωρό σύντροφοί του ήταν μαζί της στο κατευόδιο. Δεν έπρεπε να δείξει τίποτε, δεν έπρεπε να φανεί ότι λυγίζει. Στο κάτω κάτω αυτός έφευγε για το δύσκολο άγνωστο, όχι εκείνη. Εκείνη έμενε εδώ. Να κρατάει ζωντανή την επαφή με τον υπόλοιπο κόσμο — αυτόν που δεν ήταν φυλακισμένος και θανατοποινίτης, που ανέπνεε κανονικά, περπατούσε κανονικά, έτρωγε κανονικά, υπέγραφε δηλώσεις νομιμοφροσύνης κανονικά, κοιμόταν κανονικά, ξυπνούσε κανονικά.

Τώρα μόνη στον Βασιλικό Κήπο, με τον *Εραστή* στα χέρια της, δεν άντεξε, ξέσπασε. Μόλις λίγες σελίδες πιο πίσω είχε ξαναδιαβάσει ένα αγαπημένο της κομμάτι που της θύμιζε εξαιρετικά τον Τόνι της πρώτης τους γνωριμίας. Ήταν ένας διάλογος που θα

μπορούσε πολύ εύκολα να είναι και δικός τους.

- Ποιο είναι το νόημα της ζωής σου; (ρώτησε εκείνη).
- Θα σου πω, είναι αόρατο. Δεν πιστεύω στον κόσμο, στα λεφτά, στην προσωπική πρόοδο, ούτε στο μέλλον του πολιτισμού μας. Γιατί για να υπάρξει κάποιο μέλλον για την ανθρωπότητα θα πρέπει να συμβεί κάποια κοσμοϊστορική αλλαγή.
- Δηλαδή, πώς φαντάζεσαι ένα αληθινό μέλλον για τον πολιτισμό;
- Ένας Θεός ξέρει! Αισθάνομαι κάτι μέσα μου που είναι ανακατεμένο με μπόλικη οργή. Αλλά μέχρι πού μπορεί να φτάσει όλο αυτό, δεν ξέρω.
- Θέλεις να σου πω εγώ; είπε εκείνη κοιτάζοντάς τον κατάματα. *Θες να σου πω τι είναι εκείνο που έχεις εσύ και που δεν το έχουν άλλοι άντρες και που θα οδηγήσει στο μέλλον;* Θες να σου πω;
- Άντε, λέγε μου, της απάντησε.
- Είναι που έχεις το κουράγιο να είσαι τρυφερός, αυτό και μόνο: όπως όταν ακουμπάς το χέρι σου στον πισινό μου και λες πως είναι όμορφος.

Ναι, ο διάλογος θα μπορούσε θαυμάσια να είναι δικός τους. Όταν πρωτογνωρίστηκαν στο Κάρντιφ, όταν πάρθηκαν σαν έφηβοι στο πατάρι της παμπ. Κι όλο τον καιρό που πέρασαν εκεί. Διέθετε μεγάλα αποθέματα κουράγιου τότε ο Τόνι. Κι η Μπέτι είχε τη σελίδα αυτή τσακισμένη από τότε. Παρόλο που ήταν κοντά στο τέλος του βιβλίου, του την είχε διαβάσει κάποια στιγμή που εκείνος της είπε διστακτικά, λίγο μετά τον πρώτο έρωτα, κάτι τρυφερό για τη μικρή αγκαλιά της, κάτι για τον τρόπο που τον κρατούσε σφιχτά, πως δηλαδή *αυτό* το αγκάλιασμα δεν το είχε ξαναιώσει με άλλη γυναίκα, το έλεγε ξανά και ξανά εκείνες τις ώρες, κοκκινίζοντας, και ήταν φανερό ότι το πίστευε. Δεν είχε γνωρίσει και πολλές γυναίκες στη ζωή του. Το πίστευε. Ήταν αλήθεια.

Όμως τώρα οι ωραίες μέρες του Κάρντιφ ήταν μακριά. Είχε να τον σφίξει έτσι στην αγκαλιά της από εκείνο το μισάωρο που τους άφησαν μόνους στο επισκεπτήριο στα Βούρλα, πριν φύγει για Μακρόνησο. Της έλειπε. Είχε κιόλας περάσει μια χρονιά από πέρσι τα Χριστούγεννα και της φαινόταν αιώνας. Πιο σωστά: σαν να είχε γεράσει μέσα σ' έναν χρόνο. Κι αυτή κι εκείνος. Το σώμα άμα δεν ρέουν οι χυμοί του κανονικά, γερνάει πριν την ώρα του, μαραζώνει. Δεν χρειαζόταν τον Λόρενς να της το εξηγήσει αυτό. Τώρα, καθισμένη σ' ένα παγκάκι που συνήθιζαν να κάθονται μαζί, λίγο πιο κει από τη μεγάλη λίμνη του Κήπου, με το βιβλίο κάπως μαραμένο κι αυτό από την πολλή χρήση, *δεν το πήρε μαζί του στη Μακρόνησο, το φοβήθηκε*, κατάμνη με το βιβλίο και την εικόνα του Τόνι να φεύγει αγέρωχος στις δικές του έγνοιες, χωρίς πολλές πολλές τρυφερότητες, δεν ήξερε, δεν ήξερε, δεν ήξερε πια

από δω και μετά τι

δεν μπορούσε να σταματήσει τους λυγμούς

Ήθελε να φύγει, να φύγει μακριά από αυτή τη βαρβαρική χώρα που γερνούσε τα κορμιά πριν την ώρα τους.

Φοβερά ονόματα

– Αντώνη! Αντώνη! Μωρέ, Αντώνη! Έι!

– Ναι, τι... τι είναι; Τι θες και φωνάζεις έτσι, μωρέ Διονύση;

– Μα δεν ακούς ντιπ για ντιπ; Τόση ώρα σου μιλάω. Κάθεσαι εκεί πέρα ακίνητος από την ώρα που φύγαμε. Έλα να κάνουμε ένα τσιγαράκι με τα άλλα παιδιά. Πότε θα βρούμε καλύτερη ευκαιρία. Έλα, μωρέ Αντώνη, τι κάθεσαι κι αγναντεύεις έτσι... Σου 'λειψε ε; Σου 'χει λείψει η άτιμη, ε; το καταλαβαίνω... αχ η άτιμη η θάλασσα, μωρέ Αντωνάκη!

Γυρνάει αργά το κεφάλι του στον σύντροφο θανατοποινίτη. Πολύ αργά. Επειδή προσγειώνεται απότομα. Κοντά δυο ώρες τώρα τα χέρια του σφίγγουν με δύναμη την κουπαστή στο ίδιο σημείο. Δυο ώρες. Ούτε που το κατάλαβε. Σφίγγουν τόσο δυνατά τα χέρια του που έχουν ασπρίσει στις άκρες, μούδιασαν. Χαλαρώνει αργά τα χέρια του, τα τρίβει βιαστικά να φύγει η αρμύρα, κάνει να προχωρήσει ένα βήμα και μπερδεύεται, σχεδόν σκοντάφτει, έχει μουδιάσει όλο του το σώμα, ακλόνητος εκεί πέρα κοντά δυο ώρες με σφιγμένα δόντια, το βλέμμα καρφωμένο αγέρωχο στον ορίζοντα, στη θέση που τον άφησε η Μπέτι.

Αλλάζει πολύ η ζωή του τώρα και το ξέρει. Τώρα αρχίζουν τα δύσκολα. Τώρα που πηγαίνει σ' αυτό το άγνωστο που δεν είναι τόσο άγνωστο. Τώρα που όλες οι ενδείξεις λένε ότι δεν θα τον εκτελέσουν. Που κέρδισε την παράταση της ζωής του στη φυλακή. Που θ' αργήσει πολύ να ξαναδεί τον κανονικό κόσμο. Τη Μπέτι, την κυρα-Ασημίνα, τους άλλους.

Τώρα θα προτιμούσε να πολεμάει στα βουνά. Τώρα θα προτιμούσε να κινδυνεύει η ζωή του μ' ένα μάνλιχερ και μια αραβίδα στο χέρι. Τώρα θα προτιμούσε να το σκάει με τους άλλους στην Αλβανία, οπουδήποτε τον τάξει το Κόμμα, οπουδήποτε εκτός από δω μέσα, στην άνεργη σκοτεινιά, στο βάρβαρο τίποτε – χωρίς να μπορεί να βάλει σε λογαριασμό, σε κάποια υποτυπώδη τάξη τη ζωή των τριάντα πέντε του χρόνων

Πάει κοντά στους συντρόφους ο Τόνι, που έχουν κιόλας αρχίσει να συζητάνε με

πάθος για τον Λίβανο, επειδή τα νέα από το βουνό δεν είναι τα καλύτερα – ανησυχούν και δικαιολογημένα ψάχνουν τα πιο πριν, επειδή πάνε κιόλας πέντε χρόνια από τότε που άρχισε το κακό, πώς έφτασαν ως εδώ αναρωτιούνται, προφέρονται με δέος εκείνα τα φοβερά ονόματα Σιάντος, Ιωαννίδης, Αγγελόπουλος, Ρούσσοι, Σβώλος, Σαράφης, δεν ξέρουν τι και πώς ο καθένας, τι μερτικό είχε ως πούμε ο Σιάντος στην καθοδήγηση για τον Λίβανο, με ποιους και πώς μιλούσε εκεί πέρα ο Σβώλος και ο Πορφυρογένης, ποιους έκφραζε περισσότερο, *ήξεραν άραγε καλά αγγλικά;* ρώτησε ένας γουρλώνοντας κάπως τα μάτια, *οι φασίστες, οι Κανελλόπουλοι και οι Καρτάληδες έβριζαν τον Στρατηγό ανοιχτά*, είπε αγανακτισμένα ένας άλλος που είχε ξεφύγει από Αίγυπτο ύστερα από το χτύπημα του Κινήματος στο Ναυτικό για να γλιτώσει τη ζωή του (αλλά τον έπιασαν στον Πειραιά), δεν τους έχουν όμως ζήσει τους σύντροφους αρχηγούς από κοντά, μόνον ακουστά οι περισσότεροι, δεν τους ξέρουν καθόλου αλλά τους εμπιστεύονται με την καρδιά τους, Στάλιν, Στάλιν, Τρίτη Διεθνής, Δημητρόφ, τους εμπιστεύονται επειδή εμπιστεύεται ο ένας συναγωνιστής τον άλλον, τόσο απλά και ξάστερα, ο κρατούμενος Τάκης τον κρατούμενο Αντώνη, ο θανατοποινίτης Αντώνης τον θανατοποινίτη Διονύση και πάει λέγοντας, *μέσα σε λίγους μήνες του σαράντα τέσσερα*, πριν καλά καλά φύγουν οι Γερμανοί, συνέβηκαν τόσα πολλά, *πώς να τα προλάβουν όλα οι σύντροφοι αρχηγοί*, λέει κάποιος αθώα, *πού να τα καταφέρουν με τις αλεπούδες τους Άγγλους*, μουρμουρίζει με νόημα κι ο Αντώνης που έχει ιδίαν πείραν του πράγματος, και κανείς δεν λέει τίποτε για την άλλη αλεπού, εκείνο τον συνταγματάρχη ταγματάρχη τι ακριβώς ήτανε, τον Ποπόφ, που καθόταν σφιγγα σε όλες τις συναντήσεις και που κάθε φορά, όταν κάτι δεν του άρεσε στα λεγόμενα των συντρόφων, μοίραζε αντί για απάντηση μια εκνευρισμένη γκριμάτσα (και που στα Δεκεμβριανά βολεύτηκε θαυμάσια στο ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρετανίας» πολύ κοντά στη σουίτα του Σκόμπι) –δεν λένε φυσικά τίποτε γι' αυτόν επειδή δεν έχουν ιδέα ότι τον Αύγουστο του σαράντα τέσσερα κατέφτασε εντεταλμένος να παρακολουθήσει από κοντά τη συμφωνημένη μοιρασιά κι ίσως να σπρώξει ελαφρά τα πράγματα ώστε τον Δεκέμβρη να κυλήσουν όπως κύλησαν κλπ.– κι ύστερα απ' όλα αυτά, καθώς είναι πολύ φυσικό η κουβέντα έρχεται στην Καζέρτα, αυτή κι αν ήταν άτιμη συμφωνία συμφωνούν όλοι, να υποκλίνεται ένας τόσο γενναίος στρατός σ' έναν τυχάρπαστο Σκόμπι, ο καημένος ο Στρατηγός, του έβαλαν δόλωμα τον Ζέρβα (ότι τάχα ορίστε, κι εκείνος υποτάσσεται στον Άγγλο αρχιστράτηγο της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, άρα κι εσύ Στρατηγέ...) αλλά δεν το ξέρουν οι σύντροφοι πώς ακριβώς έγινε, τι προηγήθηκε,

εκτός από τον πουλημένο Παπαντρέα με τους δικούς του, ποιοι άλλοι άραγε να ήταν παρόντες εκεί στο τυρρηνικό χωριό, Cava dei Tirreni, πίσω από τη θάλασσα του Σαλέρνο, τον Σεπτέμβρη του σαράντα τέσσερα, ποιοι συζητήσαν με ποιους και τύλιξαν τον Στρατηγό σε μια κόλα χαρτί, ξανά τα φοβερά ονόματα ψιθυρίζονται ευλαβικά, προσεκτικά, Σιάντος, Ιωαννίδης, Τσιριμώκος, Πορφυρογένης, Ζεύγος, Δεσποτόπουλος, ακούγονται κι άλλα τέτοια, Βλαντάς, Παρτσαλίδης, Βαφειάδης

– Δεν ήταν και τόσο φοβερό το κακό, εφόσον μετά θα παίρναμε κι εμείς *κάποια καλά υπουργεία* στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας... λέει κάπως μουδιασμένα ο Αντώνης (για να μπερδέψει λίγο τα πράγματα στους ανίδεους συντρόφους), αλλά ύστερα δυστυχώς–

– Και στον Λίβανο... τον διακόπτει απότομα εκείνος που είχε κάνει στην Αίγυπτο, επαναφέροντας το προηγούμενο ζήτημα, ...ήταν και κάτι φασίστες που τάχα εκπροσωπούσαν κι αυτοί αντιστασιακές οργανώσεις φαντάσματα, ο στρατηγός Βεντήρης και κάτι άλλοι, γιατί, ρε γαμώτο, τους άφησαν να κάτσουν ισότιμα στο τραπέζι της συνδιάσκεψης οι δικοί μας; ρωτάει με πραγματική απορία, κι όλοι κουνάνε το κεφάλι τους επειδή όλοι έχουν την ίδια απορία κι όλοι έχουν εμπιστοσύνη στην ηγεσία, φαντάζονται ότι θα ήταν δύσκολα τα πράγματα στον Λίβανο με τους έμπειρους, ατσαλάκωτους πολιτικάντες, μόλις είχε γίνει και το κίνημα στο Ναυτικό, μόλις είχε σκοτωθεί ο Ψαρρός κλπ., δύσκολα θα ήταν πολύ και με τους Άγγλους συνέχεια πάνω από το κεφάλι τους, συλλογίζονται μερικοί και μερικοί από τους μερικούς αυτό το λένε δυνατά

– Και να σκεφτεί κανείς ότι τότε που κλείνονταν αυτά τα νταραβέρια δεν είχαν ακόμα φύγει οι Γερμανοί... επαναλαμβάνει στενοχωρημένα κάποιος και πετάγεται τότε ένας μικρούλης

– Κατά πού πέφτει, ρε παιδιά, αυτή η Γκαζέρτα Καζέρτα-πώς-τη-λένε; Είναι δεν είναι είκοσι χρονών, τον είχαν για εκτέλεση αλλά γλίτωσε «διά το νεαρόν της ηλικίας του», δέκα ενοχλημένα κεφάλια γυρνάνε βαριεστημένα προς τη μεριά του, τον είχαν ξεχάσει τον μικρό – αφού αυτοί εδώ έχουν όλοι καταβάλει το μερτικό τους στον αγώνα, άλλος λιγότερο άλλος περισσότερο, έχουν όλοι μια πληγή ανοιχτή, άλλος περισσότερο άλλος λιγότερο, κι αυτό τους αρκεί, μ' αυτή την κρυφή πληγή στην καρδιά τους πορεύονται, ξέρουν καλά ο ένας τον άλλον, ο Αντώνης τον Διονύση, ο Διονύσης τον Τάκη, εγκαταλείπουν στο σκοτάδι τα καλύτερά τους χρόνια, όλοι για το ίδιο όνειρο, λαοκρατία, έχουν απίστευτη εμπιστοσύνη στην ηγεσία

Ακόμα και τώρα να τους ζητούσε να υπογράψουν μια άθλια συμφωνία σαν την Καζέρτα, μωρέ και μια αθλιότερη Βάρκιζα άμα ζητούσε το Κόμμα, θα έσπευδαν όλοι να υπακούσουν, όλοι χωρίς καμία εξαίρεση, φτάνει να το ζητούσε το Κόμμα, *λαοκρατία*, γιατί άμα δεν ξέρει η ηγεσία του Κόμματος ποιο είναι το σωστό, τότε να πάμε να πνιγούμε ομαδόν, τότε για ποιο λόγο πολεμάμε, *λαοκρατία*, τι τη θέλουμε τότε την πουτάνα τη ζωή

– Αυτές οι συζητήσεις δεν οδηγούν πουθενά! ξεσπάει ξαφνικά ο Αντώνης και πετάγεται απότομα όρθιος στη μέση της ομήγυρης επαναλαμβάνοντας δυνατώτερα: *Πουθενά!* Εδώ και πολλή ώρα τον ενοχλεί που οι άλλοι σύντροφοι δείχνουν να το ευχαριστιούνται. Που συζητάνε έτσι όλοι μαζί, άταχτα παιδιά, αντάρτες παιδιά, ό,τι κατέβει του καθένα, έξω από καθοδηγητικά όργανα, κομματικές ιεραρχίες κλπ., με τους αδιάφορους δεσμώτες χωροφύλακες να πίνουν αδιάφορους καφέδες και ούζα πιο μακριά τους... Ακόμα κι αυτός, ακόμα κι αυτός παρασύρθηκε και άνοιξε το στόμα του χωρίς να το πολυσκεφτεί επειδή είχε άλλα να πολυσκεφτεί. Κι όσο το ευχαριστιούνται οι σύντροφοι και παίρνουν αέρα, ξεφουρνίζοντας ο καθένας την “ανεύθυνη” κουταμάρα του, τόσο περισσότερο εκνευρίζεται – άσε που κάθετα κοντά τους ακούγοντας σιωπηλά με θολό βλέμμα κι ένας σύντροφος που ο Αντώνης έχει αναλάβει να τον προσέχει, επειδή μετά τη Βάρκιζα έκανε δυο απόπειρες αυτοκτονίας –

– Χωρίς τάξη, έτσι, μες στην αναρχία, δεν γίνεται να συζητάμε επ’ αόριστον, συνεχίζει, ρίχνοντας κλεφτές ματιές προς τη μεριά εκείνου που έκανε τις απανωτές απόπειρες. ...Εμείς κάναμε και κάνουμε το καθήκον μας. Προφανώς κι η ηγεσία κάνει το δικό της, ξέρει μια χαρά τη δουλειά της. Κατέχει πράγματα που δεν κατέχουμε εμείς. Δεν μπορούμε να κρίνουμε εμείς τη δική της δουλειά. Δεν έχουμε τα δεδομένα. Γιγαντώνεται ο αγώνας. Το βλέπουμε κάθε μέρα. Σ’ όλον τον κόσμο. Ο Μάο μπήκε στο Πεκίνο. Αυτό μας φτάνει. Κι εκεί που πάμε θα συνεχίσουμε τη δουλειά μας, ξαναλέει, πιο ενοχλημένος αυτή τη φορά, ενοχλημένος και κουρασμένος μαζί, σαν κακονυχτισμένος, σαν να μην έχει κοιμηθεί πολλές μέρες και θέλει να τελειώνει κάθε συζήτηση, να μείνει ήσυχος με τις σκέψεις του, να πάει επιτέλους για ύπνο. Κι αυτό κάνει, πηγαίνει λίγα μέτρα πιο εκεί, αφού με τα φρόνιμα λόγια του φαντάζεται ότι ησύχασε τους ανήσυχους συντρόφους, γέρνει σε μια γωνιά κάτω από μια σωσίβια λέμβο, τυλίγεται σε μια στρατιωτική χλαίνη, και τον παίρνει γρήγορα ο ύπνος.

Αλλά οι άλλοι συνεχίζουν πεισματικά την κουβέντα, μικρά σκανταλιάρικα παιδιά που

κοιμάται ο μπαμπάς τους στο μέσα δωμάτιο. Μιλώντας σιγανά, προσέχοντας μην ξυπνήσουν τον Αντώνη, ξύνουν κρυφά άλλες πληγές, άλλα, πιο φοβερά ονόματα ακούγονται, Ζαχαριάδης, Άρης, πολύ ψιθυριστά, μην καταλάβει τίποτε ο Αντωνάκης κι εκνευριστεί πάλι και τα βάλει μαζί τους πάλι

ψιθυριστά:

Ζαχαριάδης

Άρης

Τζαβέλας

Βαν Φλιτ

Μπελής

Άρης-

Χωρίς αναπνοή

Στο αεροδρόμιο την περιμέναν οι σύντροφοι, η Νταϊάνα, η Μάριον. Της δίνουν μια εφημερίδα να διαβάσει μια πρωτοσέλιδη είδηση που αναφέρει με ευνοϊκά σχόλια τη «Λίγκα για τη Δημοκρατία στην Ελλάδα» αλλά το μάτι της πέφτει σε μια διαφήμιση ακριβώς δίπλα που γράφει με τριπλάσια γράμματα από την είδηση (κι έχει σχεδιασμένο από κάτω ένα πελώριο σωληνάριο):

The *whitest* teeth

in the

freshest mouth

come with

COLGATE'S*

Στη μακρινή Ελλάδα οι περισσότεροι δεν ξέρουν τι σημαίνει οδοντόπαστα. Οι περισσότεροι τη λένε «Κολυνό» από τη μάρκα. Σάπια αναπνοή. Σάπια δόντια. Στη μακρινή, βρόμικη Ελλάδα ευτυχώς δεν ξέρουν ακόμα τι σημαίνει Colgate. Στη γοτθική Ελλάδα βάζουν χρυσά δόντια. Στις φυλακές δεν έχουν σαπούνη. Αφού καλά καλά δεν έχουν νερό. Μονίμως σαπούνη ζητούσε ο καημένος ο Τόνι στη Μακρόνησο. Άραγε τώρα στο Ιτζεδίν. Να του στείλει, να στείλει και οδοντόπαστα. Από την πρώτη στιγμή που φτάνει Αγγλία πέφτει με τα μούτρα στη δουλειά, της το

* Τα πιο λευκά δόντια στο πιο δροσερό στόμα αποκτάς με Colgate.

έχει μάθει ο Τόνι αυτό. Το πρωί στο σχολείο, το απόγευμα στη Λίγκα. Εκείνη τη χρονιά η Λίγκα έκανε τις περισσότερες παρεμβάσεις που έκανε ποτέ. Σε συνδικάτα, στη βουλή, σε οργανώσεις, αριστερές και μη, στον Τύπο, παντού. Δημοκρατία στην Ελλάδα. Μπροστά παντού η Μπέτι. Δημοκρατία στην Ελλάδα. Γενική αμνηστία. Φροντίζει γρήγορα γρήγορα να εκδοθεί και στη Νέα Υόρκη, από το εκεί παράρτημα της OENO, η μπροσούρα που είχε εκδώσει στην Αγγλία για τη δίκη της OENO: *They shall not die, the trial of Greek freedom*. Την έστειλε συστημένη και στον Πόρτερ. Για να μαθαίνει παντού ο κόσμος. Ωστε σιγά σιγά να ετοιμάσει το έδαφος για να “αναψηλαφηθεί” η δίκη, να γλιτώσει πρώτα τον κίνδυνο της εκτέλεσης ο Τόνι, να μετριαστεί ύστερα η ποινή του, τα χρόνια να γίνουν λιγότερα, κι ύστερα να έρθει μια στιγμή να τον ελευθερώσουν. Μαζί και τους χιλιάδες άλλους καταδικασμένους. Έχει μια ευκλείδεια λογική η Μπέτι. Δεν την σταματάει κανείς και τίποτε. Δημοκρατία στην Ελλάδα! Γενική αμνηστία τώρα!

Ο θόρυβος που γίνεται εδώ πέρα μ’ αυτό το μυθιστόρημα, το *Nineteen Eighty Four*, τη στενοχωρεί. *The big brother is watching you.** Το διαβάζεις παντού, το λένε όλοι, το συζητάνε όλοι. Παριστάνει ίδια φασισμό και κομμουνισμό. Και να σκεφτεί κανείς ότι αυτός που το ’γραψε πολέμησε στον Ισπανικό Εμφύλιο και τραυματίστηκε μάλιστα. *Το γράφει στον Τόνι για να ξέρει*. Να προσέχει.

Στο μεταξύ κάτι άσχημο πρέπει να έχει συμβεί στις Βαλτικές χώρες. Ο αστικός τύπος γράφει για πάνω από 100.000 εκτοπισμένους Λιθουανούς, Λετονούς και Εσθονούς που εξορίζονται σε διάφορα απόμακρα γκέτο στην ΕΣΣΔ. *Αυτό δεν το γράφει στον Τόνι*. Ένας Θεός ξέρει τι τραβάει τώρα στο Ιτζεδίν, τι ακούνε για τον απελπισμένο πόλεμο στα βουνά, να μην τον στενοχωρήσει κι άλλο. Στο κάτω κάτω κανείς δεν ξέρει αν αυτό που γράφει ο αστικός τύπος περιέχει κάποια σοβαρή δόση αλήθειας. Προτιμά να μην το διακινδυνεύσει.

Και περνάνε οι μέρες χωρίς τον Τόνι. Χωρίς αυτόν. Περνάνε πολύ αργά και πολύ γρήγορα. Κάποτε πολύ αργά. Κάποτε σαν αστραπή. Οι τελευταίες μάχες στον Γράμμο, στο Βίτσι κλπ. – αυτά είναι όλα κι όλα τα φριχτά νέα από την Ελλάδα: οι βόμβες ναπάλμ που ρίχνουν τα αεροπλάνα του Βαν Φλιτ στα βουνά, η συντριπτική νίκη του αμερικάνικου στρατού, της αμερικάνικης οικονομικής βοήθειας. Το χαστούκι του καινούργιου Πόρτερ, του άξεστου Πόρτερ, στον υπόδουλο υπουργό

* 1948 / Ο μεγάλος αδελφός σε παρακολουθεί.

Στεφανόπουλο. Γελάει μ' αυτό. Νευρικό γέλιο. Γελούσαν και στο Ιτζεδίν με την ψυχή τους όταν μαθεύτηκε το νέο. Πικραμένο, στεγνό γέλιο.

Ο Τόνι τακτοποιήθηκε γρήγορα στο Ιτζεδίν. Κανόνισε γρήγορα τα σχετικά με την Ομάδα Συμβίωσης. Ποιος θα κάνει τι και πώς. Διάφοροι σύντροφοι εκεί. Άλλος καλύτερος, άλλος χειρότερος. Ο Αντώνης χάραξε τα όρια όμορφα όμορφα. Πρώτα το Κόμμα κι ο Αγώνας, ύστερα οι φιλίες και τα παρόμοια πάρε δώσε. Ένας φυματικός αγωνιστής γιατρός, που τον σεβόντουσαν όλοι (ακόμα κι οι φύλακες), ο Μανώλης Σιγανός, του στέκεται σαν πατέρας. Του αρκεί αυτό.

Ν' απέχουν ένα τίποτε από τη θάλασσα και να μην μπορούν ούτε καλά καλά να τη δούνε από τούτο το βρομοφρούριο. Μόνο αυτό κάπως τον στενοχωρεί. Τουλάχιστον στη Μακρόνησο μπορούσαν να κολυμπήσουν. Τον πρώτο καιρό στη φυλακή έγιναν κάποιες εκτελέσεις θανατοποινιτών. Οι κρατούμενοι οργάνωσαν απεργία πείνας, φώναζαν, έκαναν, τίποτε δεν απέδωσε. Ο Τόνι το πρωί σηκώνεται πάντα πριν το εγερτήριο και το βράδυ πέφτει κατάκοπος στο κρεβάτι. *Η πρώτη φροντίς το πρωί και η τελευταία το βράδυ.* Κάθε μέρα βρίσκει ένα σωρό πράγματα να κάνει. Τώρα που χάνεται ο αγώνας στα βουνά, η πάλη στις φυλακές, *όχι άλλες εκτελέσεις*, πρέπει να δυναμώσει κι άλλο. Κι άλλο. Κι άλλο.

– Αν ήμουν *τόρα* έξω στην Αθήνα, ξέρεις τι θα ήθελα *τόρα* να κάνω;

– (Ο Τόνι γυρνάει βαριεστημένα στον νεαρό σύντροφό του): Τι;

– Να πάω ένα ωραίο σινεμαδάκι.

– Άσε μας, ρε σύντροφε... μωρέ ας ήμουν εγώ έξω και τα λέγαμε τι θα έκανα *τόρα*...! (Στο βουνό; Αν το Κόμμα... Μπέτι; Ασημίνα; Μπέτι;)

Ο άλλος, απτόητος, διαβάζει δυνατά τίτλους ταινιών από μια τσαλακωμένη *Ακρόπολις*.

– *Ο δολοφόνος της νύχτας, Στον ίσκιο του δολοφόνου, Γιατί εγκλημάτησα, Κηλίδες στο πεζοδρόμιο, Διψασμένος για ηδονή, Βουτηγμένη στο αμάρτημα, Αγάπησα τον άντρα τής αδελφής μου, Κρίνος του Κακού, Κάτω τα πιστόλια, Παιχνίδι με τον θάνατο.*

– Τι είναι αυτά; Μόνο γκαγκστερικές παίζουν;

– Εντάξει, δεν είναι μόνο γκαγκστερικές...

– Άσε μας, καημένε, οι κωλοαμερικάνοι!

Χάρηκε το σαπούνι που του έστειλε. Το μοιράζεται με τους συντρόφους. Και την Κολυνός. Δροσερή αναπνοή. Μερικοί τη δοκίμασαν εδώ για πρώτη φορά. Γελάνε

μετά. Σαν παιδιά. Λαϊκή δημοκρατία. Μικρή χαρά. Κολυνός, το γράφει και η διαφήμιση στην *Ακρόπολις*: «Η πρώτη φροντίς το πρωί και η τελευταία το βράδυ».

Δεν ξέρει τι πραγματικά κάνει ο Τόνι. Ιδέα δεν έχει η Μπέτι. Του υπόσχεται ότι μία των ημερών θα συναντηθούνε, δεν αργεί αυτή η μέρα, και θα κάνουν μαζί αυτό κι εκείνο. Τα γράμματά της είναι γεμάτα πολλές υποσχέσεις μέχρι που το καταλαβαίνει ότι το παρακάνει, το καταλαβαίνει επειδή εκείνος δεν απαντάει τίποτε σ' αυτές τις υποσχέσεις, κάτι αόριστα πράγματα μόνο, κάτι αόριστα πράγματα που δεν λένε τίποτε σε κανέναν, πόσο μάλλον σ' αυτήν. Της γράφει ωστόσο μια ανύποπτη στιγμή, ανάμεσα στα ξυραφάκια που ζητάει και σε κάτι δευτερεύοντα συμπτώματα της φυλακής («λίγες οι νύχτες με φεγγάρι που μ' αρέσουν»), ότι *κι αυτός την αγαπάει*. Καταλαβαίνει ότι πρέπει ν' αρκεστεί σ' αυτή την πολύτιμη δήλωση. Είναι ό,τι περισσότερο μπορεί να της προσφέρει τώρα. Από το Κάρντιφ έχει ν' ακούσει, να δει έτσι καθαρά διατυπωμένη, αυτή την κουβέντα. Τον καταλαβαίνει. Τον δέχεται. Τον χαίρεται. Τον θέλει. Ξαναρίχνεται ακόμα πιο μανιακά στη δουλειά, η πρώτη φροντίς το πρωί, για τον Τόνι, για τη δημοκρατία στην Ελλάδα, για τους χιλιάδες κρατούμενους, και η τελευταία το βράδυ

για τον Τόνι
δροσερή αναπνοή

Αρης Μαραγκόπουλος, *Το Χαστουκόδεντρο*, εκδ. Τόπος 2012,
Μέρος III («Πώς με σκέφτεσαι μακριά: 1949-1956»)
κεφ. «Χωρίς αναπνοή», σ. 151-160.

